

Laxå bruk

F 1 M:8 Handlingar rörande koleraepidemin 1834
»Cholera Morbus, dess rätta kännetecken och behandling.
Öfversättning af en från Berlin nyligen kommen Handskrift,
från trycket utgifven och med tillägg försedd af Dr. J. P. Högman,
Distrikts-Läkare i Malmö Län och Stads-Physicus i Helsingborg«, 1831.

Inskannad av ArkivCentrum Örebro län 2010-08-11

1832 Cholera:

CHOLERA MORBUS,

DESS RÄTTA KÄNNETECKEN
OCH BEHANDLING.

*Öfversättning af en från Berlin nyligen
kommen Handskrift, från trycket
utgifven och med tillägg försedd
af*

Dr. J. P. HÖGMAN,
Distrikts-Läkare i Malmö Län och Stads-
Physicus i Helsingborg.

Helsingborg,
tryckt hos J. Torell 1831.

Luc. M. Cantor

Kongl. Svenska och Norrska
Quarantaines-Commissionerne
och
Sundhets Comitéerne

Tillegnas denna lilla Afhandling

ödmjukast
af
Utgifvaren.

Choleras uppkomst och förlopp.

Understundom inställa sig vissa förebud af sjukdomens verkliga ankomst, såsom sömnlöshet, sinnesförstämning, nedslagenhet, muskel-svaghet, klen (parvus), trög (lentus) puls och benågenhet för svettning, som vanligtvis är kall.

Vidare tillkommer en blek, slapp och som det synes bredare tunga än vanligt, oftast utan beläggning, och en fadd, understundom sur smak; omkring naveln, der småtarmarne ligga, förmärkes som oftast tydligt hörbara, afbrutne, men hastigt på hvarandra följande toner, hvilka väl hafva likhet med vanliga kollar i underlifvet, men åtskiljas likväl tydligt derifrån. Efter oftast föregången förstoppning påkommer nu löst lif, som utan trångningar och slitningar ofta förnyas, och ytterst hastigt och lätt uttömmar en hvit-gul vattenaktig vätska. Dessutom en brännande känsla i maggropen, flygtiga stickningar under veka rebenen i synnerhet på högra sidan och känning af tyngd derstädes, tillika med ångest och svindel, stundom äfven en stickniug i ryggen, bakom maggropen. Matlust felar emedlertid ännu icke. Den ångest,

som tillika med nämnde tryckande plågor i trakten af magen periodiskt anfaller den sjuke, är den fasligaste som någonsin kan kännas; den liknar en människas, som hotas att dö af qvåning. Derjemte förslöas alla yttre sinnen *), synen blir svagare, ögat förlorar sin naturliga liflighet, sitt naturliga uttryck, hörseln aftager, känseln åtskiljer icke mer så noga de densamma tillhörande intryck, och på lika sätt försvagas äfven lukt och smak. Hela kroppsytan är kall och torr, men kännes någon gång äfven suktig. Denna kyla uppväcker hos patienten en känsla, som vore kroppen betäckt med något kallt, och själfva huden förekommer honom såsom ett kallt frammande öfverdrag. Korteligen känshgheten (coenesthesia) är i afseende på yttre allmänna intryck afnött, emedan t. ex. de starkaste hudincitationer senteras först sent eller alldeles icke. Andedräkten är långsam, ofta afbruten af suckande och gåspningar. Blodet efter åderlåtning är ovanligt mörkt och skiljer sig genast i sine fasta och flytande beståndsdelar.

*) Vid jämförelsen af alla sjukdomsphenomenen, finner man att kvantitets och kvalitets sinnen proportionsvis lika försvagas, och att de tre allmänna systemens delaktighet i sjukdomen icke allenast är lika stor, utan äfven synes nästan liktidig. Utgifvaren.

Efter dessa förebud, som dock understundom till och med helt och hållet uteblifva, uppkommer plötsligt under stark, ända till vanmakt stigande svindel, en håftig kräkning af en hvitaktig, understundom med hvitgrå flock blandad våtska, af vånjaktig, fadd lukt, liknande ganska mycket den af vatten, hvaruti färskt kött blifvit tvättadt (lotura carnis) *) och meddelande sig åt hela den sjukens omgivande atmospher såsom ett characteristiskt kännetecken på Cholera morbus.

Liktidigt med kräkningarne infinna sig uttömningar neråt af en dylikartad våtska. Qvantiteten af det på båda sätten uttömda är

*) Denna lukt uppkommer då man tager färskt kött, som under den varmare årstiden behöfver vara endast två dygn gammalt och aftvättar det på ytan varande slemmet (putrescerande blod och cellulosa) med friskt vatten i flere repriser, så får vattnet en Cholera kräkningarne characteriserande lukt. Detta slem kallas filke i det egentl. Sverige. Om denna filke icke sorgfälligt aftvättas flere gånger, i först kallt, sedan ljumt och slutl. åter i kallt vatten innan köttet begagnas kokt eller stekt, kan det blifva ett för hälsan skadligt födoämne, så skadligt att det till och med kan förorsaka Cholera-symptomer. Utg.

oftast ganska betydlig och afgår merendels med största lätthet; det liksom utströmmar eller brådstörtar uppåt och neråt. Smaken blir högst åcklig och fadd. Tungan kännes mycket kall och synes större och slappare än vanligt, den sjuke tycker att hon ligger i ett convolut, som förhindrar smak-intrycken. Den i början periodiska oron och tryckningen i maggropen blir nu ihållande, äfvensom den förskräckliga ångesten, som blott för sekunder lindras af kräkningarne. Ofta uppstår äfven ömtålighet för yttre påtryckning på sidorne af underlifvet i trakten af veka reibenen, som på samma gång förökar ångesten och begärelsen till kräkning. De ofta hvarannan eller femte minnt återkommande kräkningarne föregås alltid af en starkare svindel. I sällsyntare fall fattas både kräkning och utsot, då blott ett ringa illamående eller obetydligare sällan påkommande qvålningar infinna sig. Derjemte är törsten osläcklig, och de sjuka hafva största begär efter kall dryck. Urinalsöndringen är i allmänhet undertryckt, och den omsider afsöndrade ofta blandad med mörk blod. Krafterna medtagas plötsligt; hela kroppsytan blir marmorkall och får svartblå fläckar. På fingrarne sammanveckar sig huden på eget sätt (liksom hos tvätterskor); de på ytan liggande blodådronne blifva alldeles blodtomma; pulsen (110 slag i minuten) sänker sig och blir ofta inom en eller ett par timmar så svag och trådförmig, att man knappast känner honom, tills han slutligen alldeles icke

förmärkes. Hastigt infalla ögonen, de omgifvas af en djup blåaktig fåra; näsan tillspetsas, kinderne insjunka och hela ansiktet liksom hela kroppsvolumen förminskas. Den sjuke kastar sig i sin ångest oupphörligt från den ena sidan till den andra, eller ligger på ryggen med framarmarne uppåt i luften fritt utsträckte. Sinnesorganerne blifva oförmögne att förestå deras normala för rättningar. Det mörknar för ögonen, och ögonlocken sammanfalla; en kramp håmmar deras verksamhet, och tydligt känner patienten, att ögonkloten indragas i ögongroparne, likväl utan hinder för deras villkorliga rörelser. Den allmänna känsligheten blir nu betydligt förhöjd, hvarje retning på huden förorsakar en mycket större sensation än vanligt, och känslan af ögonens indragning äfvensom af ögonlockens sammanfallande, plågar den sjuke mycket. Men den förskräckligaste stelkramp (spasmus tonicus) i armar och ben, isynnerhet de seduare och egentligast i vaderne, gör honom den svåraste pina; den påkommer än straxt i början, än först emot slutet, ofta afväxlande med krampsmärtor i underlifvet; fattas dock understundom äfven helt och hållet. Rösten blir hes, svag och knappt hörbar; andedräkten besvärlig, än långsam, än hastig, och oftast albruten af snyftningar och gåslande. Den utandade luften är kall; det åderlättna blodet becksvart, och sammanlöper genast i en likförmig tunn gröt. Under dessa sjukdomstecken aflider den sjuke efter 4, 8 till 12 timmar, men understundom äf-

ven först efter några dagar, då han antingen faller i en sömn, som under ymnig svett förer till döden, sedan krampdrag och kräkningar eftergifvit, och ur den öppnade ådren ingen blod mera flyter; eller följer döden under den håftigaste toniska kramp i alla muskler, hvarvid, utom detta, hvarje annat lifsteccken försvinner, så att en sådan patient af läjer ofta i förhand anses som verkeligen död *).

*) Ut "Blätter für litterarische unterhaltung" finnes i beskrifningen af sjukdoms tecknen någon olikhet med den här gjorda. Der nämnas bland förebuden, en känsla af magens öfverfyllning, och af en, liksom kylig. elektrisk aura: pulsen hastig och undertryckt, i sällsyntare fall bibehållande en viss grad af styrka. Vidare säges, att derefter uppstår merendels om natten eller tidigt på morgonen, ett betydligt illamående m. m. Ryggens och veka lifvets muskler skola ganska sällan deltaga i den öfriga kroppens kramp-anfall: plågorne i underlifvet kolikaktige, mildras genom tryckning och lindrig gnidning; läpparne och naglarne blifva blå: tungan öfverdragas med hvitt slem.

Att flere modificationer af symptomerna äro anförde af olika författare förundrar ingen, som vet hvad inslytande klimat, väderlek, årstid, locala förhållanden, människoracer, lefnadsätt, statsskick, religion m. fl. dels kände dels al-

Inträffar nu icke döden under dessa phenomener, så framter det vidare sjukdomsförloppet föl-

deles okände omständigheter hafva på menniskoorganismen. Likväl hafva sjukdomens characteristika tecken bibehållit sig ända till östersjöns kuster i år, ifrån dess uppkomst i Maj 1817 i och omkring Staden Silla Yeffore vid en arm af Ganges, under dess oafbrutna framfart och strålvisa utbredning öfver en stor del af Asien, flere af öarne i Indiska hafvet, några få ställen i Africa, der den likväl snart upphörde. För att fortsätta sjukdomens historia progressus, vill jag i korthet tillägga, att den 1823 i Juni kom från Teheran till vår verldsdel och utbröt i Limkoran, en Rysk Stad vid Caspiska hafvet och några månader derefter i Astrakan. Sjukdomen upphörde här nu inom året, återkom dock oförmodadt i Augusti 1829 till Ryssland, och först i Orenburgska Gouvernementet; i Mars kom den till Kasan, i Augusti, en månad, som öfverhufvud synes befordra dess framgång, märktes den i Tiflis, från Tiflis åter till Astrakan och likaledes åter till Orenb. Gouv. Derifrån till Simbirsk och Pensz, och tog nu mera en riktning åt vester till Tanbow och Nischnei-Nowgorod o. s. v. samt snart till Moskau, der sjukdomen alldeles upphörde, men i år åter utbrutit. Med Ryska trup-

jaende: — Den sjuke förlorar småningom sin förra habitus; ögonen framtråda mer ur deras gropar och yttra mera lugn. Tungan förlorar sitt förut slappa utseende, rodnar i kanterna och blir varm; åfvenledes återfår huden och andedrägten värme, och det åderlåtne blodet

parne, skall den i närvarande Polska frihetskrig, inkommit i Pohlen och vidare utbredd sig på flere punkter af Östersjöns östra kuster. Sednare Tidningsberättelserne förmäla dess ankomst till Archangel och Petersburg, och jag har anledning af Summarium des neuesten aus der gesamten Medicin, hvarest i första Band. p. 37 omtalas, att Doct. Rehman i Petersburg vederlägger den i Heckers Annaler yttrade förmodan: "dass die Ostindische Cholera in Archangel nie in der wirklichkeit existirt habe," sluta, att åtminstone vissa sjukdomens tecken visat sig der för 4 eller 5 år sedan. Under hela denna förskräckliga farsots framfart, hafva, efter ett ungefärligt beräknande, omkring 12 Millioner människor blifvit dess offer. Den synes nu fortsättas i riktning hufvudsakligast åt nordvest; men det är lika troligt, att denna radiation redan hunnit sitt mål; olyckligast vore det, om den utsträckte sig till England med dess stora folk-mängd af till största delen tiggare och med Englands dimmiga och tjocka luft. Utg.

skiljer sig i blodkaka och serum, men öfverdrages hastigt med en tjock och fast inflammationshinna. Pulsen börjar åter kännas och höjer sig småningom; respirationen blir ordentligare; kramp, kråkningar och stölgångar upphöra, och någon gång uppstår till och med envis förstoppning. Vid lycklig utgång återkommer derefter småningom den hittills undertryckta urin-secretionen; öppningarne blifva copiösa, gräsgröna, svartaktiga eller brunröda; kråkningarne, som ännu understundom infinna sig, uttömma grönaktig galla; den sjuke visar begär till varm dryck, faller tid efter annan i en vederqvickande sömn och under lindrig svettning återkommer hälsan. Likväl plågar i allmänhet en betydande svaghet, isynnerhet i matsmältningsverktygen, ännu en längre tid kvarblifva; dessutom har man sett en förlammings-svaghet armar eller ben derefter fortåra i flere dagar. — Efter långvariga eller mycket håftiga krampanfall, kunna, i förhållande till patientens olika individuella anlag o. s. v. dock åfven nu ytterligare farlige, till och med dödlige händelser tillstå. Farligast är blodets stockning till hjernan. Ögat blir matt, är halföppet, hvitögat rödaktigt och åfvenså hela ansiktet rött; den sjuke klagat hvarken öfver svindel eller hufvudvärk, utan blott öfver tyngd och stor kraftlöshet, och har fallenhet för sömnsjuka, som öfvergår i dvalsömn (sopor). Väckes han ur densamma, är han vanligtvis vid fullt medvetande, men besvarar icke straxt de

honom tillställde frågor, utau synes något be-
sinna sig derpå. Tarm- urin- och hudsecr-
tionerne äro härvid antingen hämmade, eller
högst sparsamme. — I sållsyntare fall uppstår
en verkelig hjerninflammation, som tillkännagif-
ver sig genom hufvudvärk, våldsamt yrsel (de-
lirium), fortfarande kräkningar med liktidig
förstoppning. Allmänare men mindre vådliga
äro inflammationer i underlivets organer, i
magen, tarmkanalen, lefvern och mjälten, som
tyckas bilda sig vid sjukdomens culminations-
punkt (acme) och nu tydligare uppenbara sig.
Vid beröring af någon viss punkt af underlif-
vet blir det ömmande, pulsen förminskas åter,
sedan den blott för kort tid varit förhöjd och
med försvinnande af de öfrige kramp-tillfäl-
ligheterne framställt sjukdomens declination;
korrtel. de vanlige symptomen af en under-
livets inflammation intråda nu i större eller
mindre grad. Lyckligast är det, om, under de
irregulära riktningarne i detta sjukdoms-sta-
dium, phlegmonösa abscesser formeras på de
yttre muskulösa delarne isynnerhet på vadorne
och låren *).

*) Dyliga abscesser, förutsättande en högre orga-
nismens vitalitet, hvarigenom sjukdoms-produk-
ten och till och med sjelfva sjukdomens orsak
ofta aflägsnas, i följd af den i hela lifsfilen in-
neboende organiserande lag, den, att ifrån hel-
heten afskilja allt enskildt för det förras existen-

Likbeskaffenheten.

Vid sjukdomens mycket acuta och hastigt
dödande förlopp, befinnas stundom hjernans
och ryggmärgens blodkärl mindre blodfulle än
vanligt, men innehålla i de flesta fall en bety-
dande mängd mörk blod. Sjelfva hjernmassan
synes ibland hafva mindre sammanhang (blö-
tare) än vanligt, så att hjernslingarne (gy-
ri) åtskiljas med lätthet. Äfvenledes äro lun-
gorne ofta bleka och blodtomma, någon gång
af naturlig färg, men oftast utsvälde af svart
blod. Det är alltid förunderligt att finna blo-
det i hjertkamrarne sammanlupet i en fast mas-
sa, som förenas genom ett gulhvitt geléeaktigt
bindningsmedel och fortsattes från venstra hjer-
tat ända långt ner i aorta descendens, så att
det i ett continuum kan utdragas från hjertat
genom nämnde stora pulsåderstam. — Men
högra hjertkammaren och hälvenerne bruka i
synnerhet vara uppfyllda med coagulerad blåek-
färgad blod. Af underlifs inelvorne synes lef-
vern mörkare och större än vanligt; gallblå-
san uppdrifven af mörkgul till och med svart-

ce odugligt, vare sig i den mera andeliga, morali-
ska, eller i den mindre differenserade fysiska
verlden; dessa nya secretions-organer eller meta-
staser såsom sådane, äro i pathologisk mening, af
lika värde, som statsförändringar ofta i politisk.

Utg.

aktig galla, och i magen och tarmarne befinna sig icke sällan blod-infiltrationer i alla capillarkärl, som lätteligen kunna hållas för spår efter inflammation.

Orsakerne.

Ett eget anlag synes gynna sjukdomens uppkomst, emedan den isynnerhet anfaller sådana människor, hvilkas kroppsconstitution redan af andra orsaker försvagats och för sjukdom disponerats. Men Cholerans uppkomst befordras isynnerhet igenom en sådan kroppsbeskaffenhet, hvilken hos gamla rucklare och iubitne supare är vanlig; vidare genom en egen väderleks-constitution, nemligen fuktig atmospher, fuktiga, trånga bopningsrum, förkylningar, nedslående sinnesrörelser, magens öfverlastning, förtårande af svårsmält omogen frukt och grönsaker, jäsende dryck, dålig sparsam föda, fylleri o. s. v. *)

*) Sjukdomen skonar ingen ålder, intet kön, inga kroppsconstitutioner eller människoracer, och visar sig vid hafskuster, strömmar och floder, under de åtskilligaste temperatur- och fuktighetsgrader; dock äro gamla människor och barn isynnerhet utsatte för smittan, äfvenledes fattiga och svaga, som lida brist på uppehälle, nervsjuke o. s. v. "Blätter för lit. unterm."

Dessutom synes vådan af luftstreckket, betydliga hämorrhoidalalanlag och stor retlighet i underlifsorganerne disponera till sjukdomen *). Men allt detta förmår dock icke framkalla sjukdomen; dessa skadligheter inverka ofta, utan att Cholera derigenom utvecklas. Vi föranledas mycket mer, af hittills vunnen erfarenhet, söka sjukdomens närmaste orsak uti ett contagium, hvarigenom den ursprungligen frambringas och derefter vidare fortplantas. Härföre talar det håftiga och snabba, med betydliga materiella förändringar af hela blodmassan o. s. v. beledsagade sjukdomsförloppet, som har största likhet med en verklig förgiftning (intoxicationsprocess) **); sjukdomens hittills följda gång, som tydligen synes ådagalägga dess vidare utbredning genom människor o. s. v. ***); äfvensom den nytta, en sträng afsöndring af de sjuka

3

*) Utvecklings- eller de större vändpunkterne af människolifvet omkring det 2:dra, 8:de, 15:de eller 18:de; och hos qvinnor 44:de året disponera äfven för sjukdomen, Utg.

***) T. ex. af blåsyran. Utg.

***)) Underrättelserne från Polska krigstheatert för vissa oss, att efter hvarje drabbning med Kejserlige legionerne uppstå alltid bland frihetskämparne nya och försvarade invasioner af Cholerasmittan. — Men hvad för öfrigt sjukdo-

från de friska, hittills åstadkommit. Om människor, som mycket varit i beröring med de sjuka, ändå icke blifvit smittade, så kunna dessa negativa händelser icke betraktas såsom bevis emot närvaron af ett contagium; deraf kan man så mycket snarare blott sluta till, att icke hvar och en har emottaglighet för

mens uppehåll på ett ställe angår, så beror det af luftbeskaffenheten, invånarnes antal, medicinsk polis, botningsmetoder o. s. v. Det kan vara från några veckor till flere månader; sjukdomen återkommer äfvenledes ofta efter längre eller kortare tid. Att denna Asiatiska Cholera, om den ock för några år skall ytterligare, det Gud förbjude, sprida förödelse och fruktan i vårt granskap och kanske äfven hos oss, likväl icke inrotar sig liksom koppor och veneriska smittan genom intimare animalisation (naturaliseras), synes, för att endast deducera från exempel, böra slutas deraf, att den pestsmitta, så kallade digerdöden, som, äfvenledes kommen från öster, efter dess förskräckliga härjningar i 14:de seklet, alldeles upphörde i nordén, Samma var förhållandet med pestsmittan under Carl XII:s tid, som kanske icke var annat än vår landtvärnsfeber (typhus) under den beklagansvärde, men för rättvisa, så godt han förstod, mer och mer högaktade f. d. Kon. Gustaf IV Adolfs regering.

Utg.

smittan, och att det fordras ett eget anlag för sjukdomens uppkomst. Men att icke ett den sjuke omgifvande contagium, utan ett af klimatiska förhållanden uppkommit och allmänt i atmosfären utbredd giftämne (ett miasma) ligger till grund för sjukdomen, hvilken mening flere Läkare hylla, måste redan deraf anses som ganska tveivelaktigt, emedan sjukdomen grasserat med lika intensitet i de skiljaktigaste himmelsstreck, under Æquatorn vid den största hettan, och under 55:te gr. nordlig bredd, vid en köld från 20 till 30 gr. R. *), alltså tydligen vid en högst olika beskaffenhet i atmosfären. Men till följe af hittills vunnen erfarenhet, synes det, som skulle smittan isynnerhet meddelas, dels genom omedelbar beröring af den sjuke själf, eller den honom närmast omgifvande luftmassa, från dess andedrägt, hudutdunstning och uttömmingar, dels genom de klådespersedlar och andra effecter **), med hvilka de sjuke en längre tid varit i omedelbar beröring, isynnerhet om dessa kläder och andra saker, i anseende till deras luggiga och ojemna ytor, äro särdeles förmögne, att upptaga något smittämne, och räknas ibland de så kallade smittagande saker ***).

*) Nu ända upp till norra Ishafvet. Utg.

***) Många författare påstå, att ifrågavarande smitta icke lika med pesten kan fortplanta sig genom så kallade smittagande ämnen. Utg.

****) Man finner af de utkomne beskrifningarne på Asiatiska Choleran, att sättet, hvar på sjukdomen

Cholerans behandling och bote- medel.

En tjenlig behandlingsmethod låter endast med säkerhet bestämna sig efter längre erfä-

med löpeldens hastighet utbreder sig, har blifvit lika så mycket omtvistadt och dess contagiösa natur lika så mycket betviflad, som gula feberns och den egentliga pestens. Epidemiologien, så ofullständig den ock må vara, anvisar likväl, att de äro alla tre, fast i olika grad, flyktiga smittor, eller sådana som både genom vidröring och på längre eller kortare afstånd, genom luftens såsom vehikel, kunna meddelas. Dessa trenne smittor leda ock ett gemensamt ursprung från atmospheriske och telluriske potenser, uppkomne å ena sidan af atmospherens värme och kan ske dessutom af något missförhållande i dess öfrige egenskaper, samt å andra sidan af organiske isynnerhet animaliske ämnen i förening med fuktighet (mephitiske ångor, sumpluft). Nu är ock händelsen, att Cholera, egentliga pesten och gula febern hafva sitt hem och sin hård inom tropikerne vid sumpiga dalar och utmed de största floder på jorden; här bildas en luftsmitta (miasma); luften, hvars lif vi icke bära neka, blir sjuk, i denna inficerade luft uppstår först allmän sjuklighet hos människor, derefter obestämde sjukdomsformer, och när de

renhet och noggrannare iakttagande af sjukdomen i dess olikartade former och förlopp. Det

en längre tid nödgas uppehålla sig i densamma, bildas deraf och fixeras i deras kroppar ett eget smittämne, en fix- och animaliserad smitta (contagium). Den originella luftsmittan meddelade sig först liksom genom en generatio æquivoca; men transformerad fick den egenskapen af ett högre propagationslif, att nemligen oupphörligt fortplanta sin like, och just denna omständigheten är det, som ensam är tillräcklig att bevisa dess smittart och skilja den ifrån den miasmatiske. Det är föröfrigt märkligt, att desse trenne, i anseende till uppkomst och meddelning, i flere fall likartade smittor hafva äfven någon likhet i deras produkter eller sjelfva sjukdomarne genom de karakteristiska tecknen af krafternes plötsliga förlust, nervförstämning, ångest, blodets hastigt beröfvade lif och kemiska sammansättning med deraf störde eller hämmade se- och excretioner, ofta krampanfall och snar död. Parallellismen emellan Influenzan (Cholera) och desse smittor är deremot icke så påfallande, som vi nu sett den vara emellan dem inbördes. Influenzan är mera flygtig, mera rent miasmatiske, mindre beroende af telluriske moment, hufvudsakligast af atmospheriske icke palpable ämnen (krafter eller egenskaper) och

här anförda förfarande grundar sig på engelska och ryska Läkares hittills samlade erfarenhet,

synes följa vindarne. Influenzan utbredde sig 1782 i Europa, hållande samma marschroute ifrån Orienten. Dr. Otto (Bibl. for Læger N:o 3, 1831) säger: "Dess localsymptom var en häftig catarrh, men den frambragte en så plötslig matthet och kraftlöshet, att det varade mycket länge, ofta ett halft år, förr än de, som haft den, kunde återfå sine krafter. Den verkade alltså, likasom Choleran, särdeles på nervsystemet." — "Man kunde" säger Hufeland (i sin Journal, Apr 1831, p. 103) "följa dess framskridande från ort till ort på dess gång från öster till vester, och således genomvandrade den, städse i denna riktning, småningom hela Europa, intill Oceanens bräddar. Men det föll den gången ingen in, att antaga en personlig smitta." — Influenzans produkt utvecklas egentligen i respirationsorganerne, men kastar sig understundom och med häftighet på underlivets organer, uppväcker kardialgier, lefverplågor, diarrhéer m. m. Denna sjukdom är ock merendels inflammatorisk. Nästan alla fyra dessa farsoter stämma deruti öfverens, att de stundom utbreda sig utom gränserne af deras rätta hemvist, och besöka de nordligaste länder, som dock med alla sine klimatets besvärligheter väl tyckas böra

hvars rätta värde låter bestämma sig först efter längre iakttagelse af sjukdomen. Enligt

vara fredade derifrån. Men att telluriske metamorphoser och således luftinfectionerne och de radierande smittutbredningarne stå med moraliska och deraf beroende politiska förhållanden i något sammanhang, tyckas vi, åtminstone i närvarande tidpunkt, röna tilltagande anledningar att icke betvifla. Vi veta det åtminstone lika så litet och lika så mycket, som vi vete, om icke Cholerasmittan möjligen befordras från polarisens lossning d. v. s. om icke smittan, genom någon för dess upptagande och spridande gynnande förändring i atmospherens egenskaper, t. ex. af ökad fuktighet m. m., kan deraf till någon del bero, helst den uppstod ungefär liktidigt med den ännu fortfarande islossningen. Sannolikheten af båda dessa meningar kunna vi åtminstone icke neka. Och hvad den förra angår, är det väl troligt, att den fysiska och moraliska världen icke skulle inbördes reflecteras, då man måste antaga enhet i helhet? Sammanhanget se vi icke, men måste dock tro det. Det är andeligt och måste således från en idéel ståndpunkt (andeligen) fattas och dömas. Vi förstå icke heller, att vissa sjukdomar kunna smitta utan smittämne. Så är likväl händelsen med några sinnes- och nervsjukdomar t. ex. den

nämnde Läkares uppgift bör det vid behandlingen framför allt och väsendtligen komma an

smittande förmågan af galenskap, sinnesrörelser, skratt, gråt, smärta, convulsioner, äckel, gäspning. Detta erfara vi på närmare håll och därför tro vi det såsom en naturlag, utan att förstå den. Men jag talte om den inbördes analogien emellan fyra smittor; vi vilja därför återkomma med några ord till en annan, som jag vill uppställa emellan dessa och motsvarande i vårt klimat. Tjenar denna jämförelse icke till annat, så tjenar den likväl till att reda begreppen — och tjenar den att reda sjukdomsbegreppen, så tjenar den äfven vid behandlingen. Jag ville neml. anse Egyptiska pesten såsom prototyp för den nordiska Typhus; den orientaliska Choleran (af andra äfven ansedd som en art Typhus) för vår Cholera Svecana (eller Hummerana); den Vestindiska gula Febern för våra Gallfebrar eller Augustifebrar; Influenzan för våra Catarrhal- och Rheumatiska Febrar. Alla dessa nordiska febrar uppkomma äfven och gynnas af samma anledningar, som deras prototyper, men anledningarne äro här quantitativt och kvalitativt mindre, därför äro ock ektyperne relativt lindrigare och långsammare i förlopp, men i symptomerna mycket liknande; därför uppkomma och förökas de tre förstnämnde farsoterne i fuktig, oren och varm luft och dämpas liksom deras

på återställande af blodets behöriga circulation, och dernäst på hämmande af den sjun-

4

prototyper af köld, renlighet och en mera syrsatt luft; därför äro ej heller regnår så gynnande för dessa smittor, som de af omväxlande stark värme med regn och kyla, som nedfäller vattenångorne ur luften efter solens nedgång (de farliga varma dagarne och kalla nätterne). — Huru dessa aqvilonariske farsoter emedlertid, under njutande af ringa och dåliga födoämnen, i oren, fuktig och af många sammanboende människor dessutom uppvärmd luft, kunna öfvergå till verkliga pestartade smittor, derpå hade vi de säkraste och beklagligaste bevis i förenämnda landtvärnsfeber. Vidare harmonierar jämförelsen i afseende på kurmetoderne, men det äger en naturlags visshet, att mot dessa sjukdomar ännas inga, och kunna icke finnas så kallade specifika i ordets egentliga mening, och det nyligen uppgifna specificum af Magisterium Bismuthi (Subnitras Bismuthicum) blir troligen i längden ett lika säkert medel mot Choleran, som vissa så kallade förnämde sympathikurer äro infallible i hvilken sjukdom som helst, — därför, att salig Tant eller min nådiga Oncle underskrifvit — probatum est. Och detta vismuthsalt, som, ehuru det såsom utvertes skönhetsmedel och invertes nervmedel af sine gymnasie

kande lifskraften. Dessutom fordras understundom i sjukdomens sista tidrum ett förmin-

fick rang af Magisterium i gamla tider, i de nyare bibehållit den och med skäl helst hos Homöopatherne, (Hahnemannerne) åthvars gamla oförfuskade lära det ger evidence, har dock enligt senare Tidningar från Danzig, icke i den der grasserande Cholera-farsot skördat samma beröm af Preussiska Läkare som af den Warschauseiske Dr. Leo. Endast i några hudsjukdomar kunna vi, för att vara uppriktige, räkna på specifika, men här kanske bota vi också snarare några parasitiska organisationer — möjligen djurvexter — än människan, som ofta och på köpet af det använda specificum förgiftas. En Skomakare har specificum för en sko, Skräddaren för ett par byxor, en och annan i rader knifven, Trädgårdsmästaren äfven för det med rot uppryckta trädets fortfarande lif; men i den vetenskap, som har till föremål en liten del af verld på gränsen mellan himmel och jord, för den hafva vi icke, isynnerhet i en så högst acut sjukdom som denna, att vänta några egentliga specifika, alldräminst hämtade från den sednare

Utg.

Af hvad om ifrågavarande Cholera-Epidemie blifvit anfördt, ligger sedan till större del

skande af den då förekommande kärretligheten. I första fallet är aftappningen af det öf-

len svaret på den frågan, hvilka försigtighetsmått och hälsoreglor böra iakttagas för att skydda sig för smittan? Dessa bevaringsmedel äro dels allmänna, dels enskilda. Hvad de förra angår, tillhöra de styrelsen ensam att besörja, som ock, genom alla instantier, med visa och kraftiga anstallter genast vid första underrättelsen om den hotande faran, gått i författning och dermed säkerligen fortfarer. Jag vill dock, utan att trädä de för ändamålet nedsatte Kongl. Commissionernes och Committéernes beslut för nära, nämna de hufvudsakligaste momenter, hvarigenom dessa allmänna försigtighetsmått och skyddsmedel uppfyllas. De äro — 1:o Qvarantainesanstallterne för att hindra smittans hitkomst. — Då desse äro förstärkte med militärisk sjö- och kustbevakning, synes i detta afseende ingenting återstå att tillgöra. De böra fortsättas så länge seglationen är öppen, och komma förmodligen att fortfara med eller utan förstärkning åtminstone ett år sedan smittan synes vara alldeles utdöd. 2:ne tillägg ville jag göra vid Qvarantaines författningen och som jag anser böra göras vid alla länders: a) Ett äläggande för Skeppare, att, innan död kropp från smittadt, eller för smittamisstänkt fartyg utkastas i vattnet, medelst nå-

verfyllda ven-systemet, genom en tidig, under vissa omständigheter, dock med urskiljning och

gon tillräcklig tyngd fästad vid densamma, försäkra sig om dess snara sjunkning i hafsens djup, hvarigenom således det vådeliga strandvaskeriet alldeles upphörde. h) Att husdjur, såsom: hundar, kattor, svin, gäss, ankor, hvilka, då Choleraan rasar bland människorna, angripas af en diarrhée, d. v. s. af ett Cholera-symptom, liksom många människor af samma ofta plågas då sjukdomen är i epidemiskt annalkande, böra instängas eller dödas, alldenstund det är otvifvelaktigt, att de höra till smittbare ämnen, om de också icke kunna inom sig utveckla Cholera-smittan. 2:o Uppmärksamhet på årsvexten, för att deraf i tid kunna taga nödiga mässurer i afseende på införsel eller utförsel af spannemål, samt frigifven eller inskränkt brännvinsbränning, hvarigenom hunger, dyr tid och en deraf beroende disposition för pestilentia förminskas om ej alldeles förhindras. 3:o Organiserande af Sundhets-Commissioner i hvarje Län, hvaraf praktiserande Läkare inom Länen böra vara sjelfskrifne ledamöter utom dessas och Städernes Styresmän, m. fl. — Till Landsherrn ingå dagliga rapporter från de öfriga ledamöterna i alla de ämnen, som angå helsotillståndet i allmänhet och, om Choleraan kommer, denna i synnerhet. I en sär-

hänseende till den individuella kroppsbekaffenheten, repeterad åderlåtning, det förnämsta

skild Cholera-Tidning tryckas rapporterne, som då säkerligen gifva isynnerhet Läkranne mycket lednig vid sjukdomens behandling och många anvisningar åt de öfriga Ledamöterna i police- och oëconomie-väg. När nödigt och görligt är, kalle Landshöfdingen, efter majoritetens begäran, Ledamöterna till allmän consultation. 4:o Provisionella sjukhus med allt tillbehör, så många som behofvet kan påkalla. — Dessa böra vara belägne på höjder, helst nära rinnande vatten, ha höga, rymliga rum, särskilda för sjuka och tillfrisknande. — I sjelfva sjukrummen böra så få mobilier finnas som möjligt, och kläder och andre persedlar, som icke äro högst nödvändige för de sjuka, under sjukdomen aflägsnas. Man kan äfven med fördel betjena sig af förtöjda fartyg, der omständigheterna tillåta det, i stället för andra sjukhus. På ett afstånd omkring 100 alnar från sjukhuset, böra finnas: ett boningshus för Läkranne och deras och de sjukas uppsare, och en byggnad för tvätt, torkning, vädring och rökning af sjukhusets och de sjukas klädespersedlar och öfrige effecter (epuration). Samma hus kan äfven vara arrangeradt för det

och oefftergiftigaste vilkor. Åderlätning bör här icke verka såsom Antiphlogisticum (för-

oëconomiska bestyret. 5:o Nära Sjukhuset öppnade djupa grafvar, hvaruti all orenlighet från Sjukhuset och renhållningshuset uttömmes och med jord derefter genast öfverhöljes och fylas. 6:o Äfvenledes ett särskildt hus att tillgå för dem, som misstänkas för sjukdomen, hvilka der böra hållas i vissa dagars observations qvarantaine. De smittade åter böra vid första säkra tecken till smitta genast i tjenlige vagnar, och kusen å lo-varts sidan, transporteras på Sjukhusen. Så snart en misstänkt inkommit på observationshuset, bör han, utom begagnandet af de medel och den regi-me Läkaren föreskrifver, ofördröjligen purifieras: kroppen i såp- eller luthad, eller i saltpetersura ångor, hvarefter rena kläder påtagas, och af den misstänktes afklädde kläder, böra de linna genast läggas i lut- eller Chlorkalks-vatten och derefter kokas och tvättas, och de yllne i särskillte små rum väl genomrökas med minneralsura rökningar, piskas och vädras i stark drag-luft (dertill inrättade små väderrior). På samma sätt verkställes epuration å sjukhusen eller i privata hus. 7:o En icke långt från Sjukhuset belä-

svagande) utan blott hastigt förminska det vensösa systemets öfverfyllning, på det icke död

gen jordrymd inhägnad och invigd till kyrkogård, med i förhand öppnade djupa grafvar, samt ett Likkist-Magasin. Men blifver 8:o naturligtvis äfven nödigt att inrätta sundhets-cordoner när sjukdomen närmare hotar inkomma i landet.

Hvad åter de mera enskillte förvaringsmed-len emot smittan angår, innefattas de i ordentligt lefnadssätt, bibehållen utdunstning, renlighet och friskt mod, hvartill hörer jemt lynne; och gälle dessa sundhetsreglor både under farsoter och för hälsan i allmänhet! I detta afseende hänvisar jag till flere våra utmärkte äldre och nyare dels Regeringens och dels enskilltas påbud och föreskrifter t. ex. Kongl. Maj:ts Circulaire af d. 25 Aug. 1813-med dithörande underrättelse om hvad iakttagas bör till förekommande af smittosamma sjukdomars och farsoters utbredande; Dietläran i Kongl. Lif. Med. Dr. Pontins Socken Apothek, och Sundhetsläran i Prov. Med. Dr. Hartmans Husläkare, samt Kongl. Sundhets Collegii sist utkomna underrättelse om de försiktighetsmått och reglor, som, enligt utrikes ifrån erhållna upplysningar, böra vidtagas

genom qväsning må intråda förr, än användandet af de öfriga medlen blir möjligt. —

och efterlevvas, för att skydda sig för sjukdomen Cholera, och om de medel, hvilka före Läkarens ankomst böra användas att bota sjukdomen, när den hos någon yppas.

Då denna underrättelse (skada att den icke beskriver sjukdomstecknen) både inom och utom Riket anses såsom en af de bättre som i detta afseende utkommit, och förtjenar det, för dess enkelhet men tillräcklighet, har jag trott mig här böra införa det väsendligaste deraf neml. 1:o Att icke tillbringa natten i fria luften, minst under fuktig, töcknig väderlek, och i synnerhet att icke lägga sig på marken. 2:o Att icke gå ut i fria luften straxt efter det man uppvaknat, eller, om det måste ske, icke gå ut fastande; att kläda sig varmare, och icke gå barfotad när man stiger ur sängen. 3:o Att icke förtära svårsmält, otjenlig, föda, som är rå, fet, eller lätt öfvergår i jäsning, såsom råa rotsaker, fisk, som tagit skada, halfrutten eller omogen frukt, skämt smör, ojäst bröd, dryck, som är sur eller icke jäst. 4:o Att iakttaga måttlighet i mat

Omedelbart efter åderlåtningen är kraftigt användande af yttre hudretningar (frotteringar) nö-

5

och dryck; äfven den sundaste föda, i öfverflöd njuten, skadar; men intet ökar så, som fylleri och dryckenskap, fallenheten att få sjukdomen; och de, som missbruka starka drycker, falla nästan alltid offer för densamma. 5:o Att afpassa klädnaden efter årstiden och väderleken; att bära en gördel om underlifvet, af skinn, fodrad med ylle, närmast kroppen, och den kalla årstiden ylle öfver hela kroppen. 6:o Att noga akta sig för en starkare utdunstnings hämmande; och bör kroppens och fötternas beklädnad, då den blifvit våt, ofördröjligen omhytas och torrkas, för att underhålla en je nn utdunstning. 7:o Att dagligen gnida hela kroppen, särdeles fötterna, med varmt ylle. 8:o Att uti husen iakttaga den högst möjliga renlighet och snygghet, och undvika trångt sammanboende. Der det icke kan undvikas, särdeles om nätterna, att flera äro tillsammans uti ett trångt rum, måste a) dörrar och fönster om dagen, när väderleken det tillåter, öppnas, och b) i rummet mineral-sura rökningar användas af sönderstött koksalt 2 och ett halft lod, fint rifven brunsten ett halft lod, väl sammanblandade. Detta pulver lägges alltsammans, eller blott hälften i sender, i en glasskål

digt, hvarigenom förmedelst blodets starkare fart mot kroppspärikerien, icke allenast circula-

eller äkta porcellaines-théfat, fuktadt med vatten, ställas i värme på en eldad kakelugn eller upphettad tegelsten, och tilldypes i theskeds rymd vitriol-olja i sender, då hela blandningen omröres med en pinne. Då den ånga, som nu sprides i rummet lik en hvit rök, minskas, tillsås mera vitriol-olja. Uti för stor mängd samlad, gör denna ånga hosta, då den bör minskas. Luftten bör en stund efter rökningen omvexlas med den yttre 1). 9:o Att undvika att öfvermåtan utmatta sig med alltför öfverdrifvet arbete och isynnerhet att tillbringa natten sömlös, samt att söka bibehålla sinneslugn, såsom ett bland de säkraste medlen att preservera sig för Cholera. — De, som nödgas stå i förbindelse med Cholera-sjuka, böra, utom förenämnde försigtighetsmått, iakttaga följande: 1:o Att, innan de lemna sitt hem, tvätta hela kroppen eller åtminstone händer, tinningar och bak öronen med ätticka och vatten. 2:o Att, vid nalkandet till den sjuke, undvika så mycket möjligt är, den af honom ut-

- 1) Att på glödande, väl utbrände trädkol, som i en jernskylfel eller dylikt bäras kring i rummet, påströ då och då litet luttrad saltpeter, är ett likaså enkelt, som ändamålsenligt sätt att rena luften.

Utg.

tions-systemets öfverfyllda central-organs uttömning befordras, utan åfven en välgörande cri-

andade luften. 3:o Att bära med sig en flaska upplöst Chlorkalk, eller ätticka, och dermed som oftast fukta händer, tinningar och trakten kring näsan. 4:o Att, hvar gång den sjuke vidröres, tvätta händerna med dessa saker. 5:o Att taga in vanliga Hoffmansdroppar, 30 å 40 st., med Krusmynt-thé, 3 gånger om dagen; att taga 1 å 2 theskedar, innan man beger sig till den sjuka, af följande Tinctur: Malörtknopp, Pomeranskal, Angelicá-rot, Ingefära, af hvardera 1 lod, Kryddneglikor ett halft lod, sönderstötas och skäras fint, och öfvergjutas med 4 quarter distilleradt starkt brännvin, stå uti täppt kärl att draga 3 dagar och afsilas 2). Munnen sköljes med ätticka, blandad med vatten. 6:o Att, vid hemkomsten, byta om kläder och linne, och låta dem vädras och genomträngas af mineral-sura

- 2) För dem som möjligtvis tillhöra en rigourösare så kallad nykterhets-förening föreslås i stället för Hoffmansdroppar och kryddtincturen, uti hvilka båda brännvin ingredienser, helst om man, som bör förutsättas, ofta på dygnet behöfver bege sig till den sjuka, thé på ofvannämnde kryddor, och kanske något nervmedel svarande mot Hoffmansdroppar t. ex. Aqua antihysterica Quercetani reformati Ph. Ferrarensis. Dosis från 2 till 4 Drachmer.

Utg.

sis genom tillräcklig utdunstning, frambringas. Till dessa yttre retmedel höra isymnerhet

ångor uti ett särskildt rum, som icke bebos; samt 7:o Att undvika, så mycket möjligt är, att vidröra deras lik, som dö af Cholera. Om, oaktadt dessa försiktighetsmått, sjukdomen ändå hos några skulle utbryta, bör Läkare genast och utan allt uppskof sökas, emedan några försum, made timmar kunna göra sjukdomen obotlig" m. m.

Några få men törhända viktiga tillägg vill jag äfvenväl underställa vederbörandes prof. ning i afseende på försiktighetsmåttene neml. 1:o Att det vare ingen, utan de viktigaste skäl, tillåtet resa från eller till en ort der Cholera utbrutit. 2:o Att alla större folksamlingar, så som allmän Gudstjenst, Ting, Skolgång, Marknader etc., genast vid Sjukdomens ankomst till en ort, borde inställas derstädes, tills vederbörande Sundhets-Commission förklarar all fara vara förbi. 3:o Att vakt borde sättas till spärrning af enskilda hus, der smittan är, och på dörrarne till ingångarne tecknas ordet Cholera med stora bokstäfver, och om nätterne med uthängda påtända lycktor tillkännagifva sjukdomen.

Vi hafva förut omtalat de allmänna och enskilda försiktighetsmått och reglor, som böra iakttagas, ej mindre till förekommande af smit-

kroppens ihållande frictioner med borstar och ylledukar, som med camfert-spiritus eller dy-

tans inträngande i Riket än efter dess olyckliga ankomst. Förgätom icke, att desse medel reducera sig hufvudsakligen till goda författningar, ordning och lydnad, resignation och ett äkta christligt sinne, ordentligt och måttligt lefnadsätt, den aldra nogaste allmänna och enskilda efter syn å renlighet och suygghet hos alla i gemen och hvar och en isymnerhet. på det icke smittan i vårt land, liksom i de länder den hitills passerat, måtte finna groningselementer, drifhus för tillväxt, mognade skördar åt döden och efterlemnade fortplantningslepoter, som skola representera och liksom transsubstantiera samna tragiska scener hos våra grannar. — Med be- rönsvärdt nit och omtänka hafva emedlerid redan många enskilda föreningar bildat sig och derefter satt i verkställighet de af nämnde försiktighetsmått och öfrige åtgärder, som böra och kunna vara rangerade innan sjukdomen fått in- steg. Flere af Rikets städer utmärka sig i detta afseende, och antyda de öfriges skyndsamma efterföljd, helst som Cholera redan inkommit i Finland och utbreder sig mer och mer i Tyskland. Ryktet säger, att i hela Blekinge både å landet och i städerna äro dylike precautioner inom mindre rotar eller byalag träffade, genom

lika retande våtskor, med en blanning af sprit och Spansk Peppar-Tinctur eller ammoniak,

antagne sundhetspolismän och sjukvaktare, inrättade sjukhus med nödlig attirail, anskaffade sockenapotek o. s. v. Här i Skåne ha Läkarne slutat contract om, att inbördes upplysa hvar annan om sjukdomen, dess behandling m. m. som kan finnas nödigt till vinnande af ett önskadtt gynnsamt resultat. — Innan vi börja tala om sjelfva curen, vilja vi först i den korthet, planen för denna lilla afhandling medgifver, omnämna någre preserverande medel att begagna emot smittan medan kroppen antingen är aldeles osmittad, men illa disponerad, eller i första ögonblicket af förmodad smitta, — och sedan tillägga några ord om prognosen.

Hvad preservativer angår, är frågan om något kan vara tjenligare, än att, genom kräkmedel och lindriga laxermedel, genast liksom rensopa alimentar. Canalen från der tilläfventyrs befintlige orenligheter, förtjockad slem, galla och andra öfverflödande eller rent af sjuklige samlingar, hvilka så lätt kunna lemna disposition för smittan, genom digestionsverkets försvagande, eller kanske materielt upptaga den? Några droppar saltsyra, i så väl de friskas som de sjukas dryck, borde efter analogien vara både preservativt och curativt välgörande. Vidare ett

terpentinolja och dylikt fuktas och, för kroppens likudiga temperatur-förhöjning, förut värmas. I

pulver af 10 gr. præcipiteradt svafvel, med camphert och Kinasalt ana ett gran, några gånger dagligen. Pepparmyntholja räknas ock bland preservativer. Man skall på flere sällen i Indien bruka att ha hos sig en blanning deraf med opium och vid första tecken till smitta intaga en dosis hvar halftimme tills faran är förbi. Detta medel skall äfven i Ryssland visat sig verksamt. För egen del skulle jag vilja bära hos mig såsom preservativer 1:o rökmedel, 2:o åderlåtninglancett med tillbehör, 3:o några pulver emetic-lax, 4:o en blanning af Tia opii, Liqu. subcarb. ammon. och ætherol. menth. pip., 5:o ofvannämnde svafvelpulver, och några Leoniska, som, enligt våre af Regeringen, för att närmare lära känna sjukdomen, till Ryssland sände Läkares Hrr Ouchterlony och Setterblads rapport, återvunnit sitt förra Polska anseende, och ofta visat sig verksamt, att stilla krampen och fördela smärtan i maggropen. 6:o Ett retande liniment, att använda med frictionerne efter varmt bad. Men hvem kan erindra om allt? Vaksamhet öfver alla slags prevaricancer, förnuft, god vilja och penningar, skall för resten efter tid och omständigheter ordna allt till det bästa. Utg.

Ryssland har följande smörjelse (linimentum anticholericum) mycket begagnats:

Prognosen i denna sjukdom är högst vanskelig, då öfverhufvud hälften af sjukpersonalen berättas hittills fallit offer för densamma. Den tages här som vanligen i andra sjukdomar af kroppsbekaffenheten, så nemligen att svagare personer äfventyra mer än de, som före sjukdomens utbrott lefvat ordentligare, varit friskare och starkare; af intensiteten i symptomernes våldsambet; af in-juktningstiden, då man vet, att sjukdomen är dölligast först den inkommit på ett ställe; af den sjukes individualitet, behandling o. s. v. Ju hastigare de våldsamma utömnin- garna, plågorne i epigastrium och i sidorne af underlifvet inträffa, ju häftigare och allmän- nare krampanfallen äro, samt ju mera cerebral- systemet synes lida, desto sämre är prognosen. Krisis sker, hvaruti alla Cholera afhandlingar öfveren stämna, genom återkommande värme och en lättande svett, genom urinafsöndring, natur- ligare, ofta gallblandade, feculent luktande stol- gångar, mer och mer kännbar puls och en ve- derqvickande sömn, matlust och tilltagande kraf- ter, ofta oförmodadt hastigt inom 12 till 24 tim- mar eller förr; men ganska naturligt oförmodadt d. v. s. en krisis nödvändigt afpassad efter sjuk- domens acumen. De som öfverleva andra dyg-

Rec. Theriac. dr. iij.
Accidi nitr. dil. unc. ij.
Ol. terebinth. unc. iij.
Mel. desp. unc. j.
Spir. vini rectific. unc. vj.
M. ft. liniment.

Vidare prisas varma fuktiga omslag af a- römatiske krydder och yllestycken, genomblöt-

6

net plåga vederfås. Elaka estersjukdomar, så- som typhusfebrar skola vara vanliga, och man synes redan, endast af apriorisk grund kunna med visshet sluta, att äfven infarcter och ob- structioner i innanmätena, vattensot, hectisk fe- ber, melancholi och sinnessjukdomar måste ofta blifva olyckliga följder deraf, särdeles om för liten uppmärksamhet fästas vid curen under tillfriskningsperioden.

Beträffande behandlingen, är textens förfat- tare, och kanske med skäl, mindre omständlig, då denna farsot är af den beskaffenhet, att den snarare, genom egen försiktighet och omtänk- samhet kan undvikas, eller åtminstone förmil- dras, än genom vetenskapligt biträde botas; än- damålet vinnes således lättare genom fredlig politik, sedan Polackarne, som man förmodar, snart utkämpat sin frihetskamp, än genom hela världens Läkare. Man beklagar också, att vi icke känna sjukdomens sanna natur, då somlige

te i varm åttika, på fötter, knåveck, händer, hufvud och ansigte applicerade. Dessa omslag

säga, att den är inflammatorisk; andra, att den är biliös; och andra återigen, att den är rent nervös, spasmodisk. I denna meningarnes fluctuation framträder den Hahnemanske Dr. Schubert med sin Mosesstaf och förenar dem således, att han anser sjukdomen hvarken för det ena eller andra, men såsom ett amalgama af flere naturer. Det blir emedlertid frågan, om vi icke redan känna den Asiatiska Cholerans väsende lika så mycket och lika så litet, som vi känna andra farsoters, och om erfarenheten icke redan på den förras torde, relativt till sjukdomens acumen, byggt en lika säker curmethod, som efter secler på de sednare? Alla de författare, som jag har att rådfråga, öfverensstämma i det hufvudvilkor, att motverka sjukdomen i dess första början, ty sedan uttömningarne, kylan och krampen börjat, lærer all bot oftast blifva för sen, och att dervid skyndsammast använda följande medel, som till en del blifvit uppräknade bland preservativerne neml. — Åderlätning med stor åderöppning, eller då den i början försumrats, applicera ett eller flere dusin blodiglar i maggropen och på underlifvet. Så nödigt det särdeles i alla acuta sjukdomar är, att Läkaren genast besvarar sig den frågan

på hufvudet förtaga eller åtminstone förminska derstädes den obehagliga känslan af ögonens

om blodförlust är nödig, så ytterst angeläget är det att afgöra den i denna sjukdom utan dröjsmål. Emedlertid hafva Läkarne i detta afseende varit af rakt motsatta meningar, ehuru vi borde sympathisera uti att lägga mindre vikt på den i allmänhet litet upplysande, för några decennier sedan ofta ensidigt beskrifna, men kanske ändock ensidigare uppfattade och derefter i praxis använda skillnaden emellan styrka och svaghet, då den gamla Hippokratiska fundamentallagen, att en sjukdom kan, under såkallad asthenie, genom afpassad saftförminskning, icke allenast degraderas i häftighet utan till och med botas, mer och mer bekräftar sig. Redan med en blott organico-mechanisk åsigt, för att nemligen i tid förminska blodmassan, som i Cholerans sednare stadium, i anseende till blodets coagulation, blir omöjlig och oförminskad, så mycket lättare skall förorsaka trög circulation, stockningar, oppressioner, oro, svindel o. s. v. synes en tidig och med stor åderöppning verkställd åderlätning vara nästan uteslutande nödvändig; hvare för den ock säges oftast gjort underverk: hvarje individuellt fall skall närmare bestämma beslutet, men säkert är, att mechanisk indication ehuru den simplaste, quasi chirurgisk bör uppfyllas förr än den dynamiska.

indragning, svindeln och den deraf beroende fallenheten för kräkning. Dessutom kan man

Varma bad, för att befördra utdunstningen ända till allmän, stark svettning. Ofta böra baden jemte frotteringarne föregå åderlåtningen för att få blodet att rinna. Baden böra vara af omkring 36 gr. värme efter Sv. Th. I kar. baden bör hela kroppen ingnidas och frotteras med en lösning i enakanna varmt vatten, af Sulphuret. kal., Sapon. nigr. och Sinap. nigr. sem. pulv. ana hiunc., eller kan Chlorkalk och i brist deraf, potaska upplösas i sjelfva badvattnet, i den mängd att det på en frisk tunga förorsakar en svagt stickande, icke brännande känsla. Herr Ou. och S. beskrifva följande enkla men ändamålsenliga inrättning för ångbad af en vanlig sjuksäng. "Sängbotten göres af korsvis öfver hvarandra spända tåg, hvaröfver utbreddes ett tunnt lager af halm, på hvilket patienten ligger. Rummet emellan sängbotten och golfvet innesättes med filter, fastspikade vid sängbräderna. Öfver sängen appliceras några tunnband, öfver hvilka filter läggas; dock så, att patienternes hufvud är fritt. Under sängen ställes nu ett kärl med ättika, i hvilket inkastas glödande stenar eller jernkulor. Ätti-

använda Ryska ångbad, mycket varma med koksalt och dylikt förskärpta karbad, eller lå-

kan uppstiger i ångform och en stark värme-grad uppkommer." Den af Herr v. Vegesack uppfunna appareil till ångbad lärer äfven vara mycket tjenlig. Efter badet torrkas den sjuke med varmt ylle, inneslutes i varma filter, nedbäddas och dricker varmt aromatiskt thé t. ex. på Meloten, Meliss och Lindblommor ana för att underhålla svettningen. Några doser nervli-queur kunna undertiden gifvas. Derefter vidtager det i texten nämnda kraftiga användandet af hudretningar. I Petersburg begagnas nu härtill isynnerhet Tinct. Caps. annui, hvarå Ph. Londin. och Americ. hafva följande formel: Re. Piperis indici unciam, Alcoholis (0.930) octarios duos. Digere per dies quatuordecim et filtra. Äfven berömmes derstädes Spir. angelicæ compos. med caustik ammoniak. Jag vet icke visst om det är Spir. angel. compos. med eller utan camphert och theriak, helst Ph. universalis uppräknar så många varierande formel af denna spiritus. Till utwertes bruk kan den ena i det närmaste vara lika god, som den andra. Ph. Wirtemb. har Tinct. angel. ammon. som äfven invärtes kan komma i fråga i Cho-

ta ättikångor, isynnerhet aromatiska, utvecklas omkring kroppen, sålunda att man afkläder den

lera såsom retande, hjert. och magstärkande, svett och urindrivande, krampstillande. Dosis 24. 30 el. 40 droppar i något vattenaktigt vehikel. Till hudretningar räknas ock senapsdegar. En senapsdeg i maggropen straxt efter badet och blodutömningen stillar kräkningarne, löser krampen och befördrar, genom samma antagonistiska verkan på huden, jemn värineutbredning och allmän svettning; men den måste verka hastigt, och hastig verkan vinnes, om man gör den af 1 del rågmjöl, 3 delar pulveriserad senap och så mycket ammoniakspiritus, som är nödigt för att formera en deg. Efter en liten stund försakas deraf sveda och rodnad, då den aftiges och flyttas på ett nästgränsande ställe af underlifvet. På ett Cholera-sjukhus böta sådana vara att genast tillgå. Förvaras i väl täckta och ombundne kärl. Doctor Jahnichen använde i förtviflade fall ensamt caustik ammoniak på maggropen tills öfverhuden gick af, och förband såret derefter med stark opiatsalva. Bästa vehiket torde vara fyrdubbelt gråpapper, som endast genomfuktas med caustik ammoniakli-
quor. — Calomel synes här isynnerhet förtjena uppmärksamhet för dess förmåga, att förstöra blodets fiberämne, och således beröfva det dess stora benägenhet att coagulera. Dock anser Dr.

sjuke och omger honom med täcken ända till halsen, sätter honom på en stol öfver glödan-

Jahnichen, medlem af Sundhets-Commissionen i Moskau, (Heckers Annal. Apr. 1831.) tillika med hela Committéen, calomel i stora doser både öfverflödigt och skadligt. Samma mening hyser ock Dr. Bernstein i Warschau; men då Dr. Solomon, Stabsläkare i Petersburg, i sjukdomens första början och när sammandragningarne i maggropen tilltaga med samtidig förstoppning, ordinerar små doser Ricinolja, så synes det vara dubbelt indicerat att i stället använda calomel för att i början förskaffa en lagom öppning och tillika förstöra blodets coagulationsförmåga. Då calomeln uppkräkes, råda vissa författare att blanda den med honing eller någon syrup och bestryka tungan och inre sidan af munnen dermed, hvarigenom calomeln, utan att reta till kräkning, småningom kan praticeras med drycken genom matstrupen i magen, eller från applicationsstället resorberas. — Opium är recommenderadt för att nedstämna den betydliga erethismen, som characteriserar första stadium, och för att stoppa de starka uttömningarne och lösa krampen i det andra. Det gifves ensamt eller i förening med calomel: i första stadium små, ofta repeterade doser, liksom då opium nyttjas

de stenar, hvarpå sedan aromatisk åttika gju-
tes; likväl måste man derjemte icke åsidosätta

— som preservativ, och i det andra stora, då Dr. Jahmichen gifvit laudanum och æther 60 drop-
par af hvarje första gången, och sedan hvar
halftimme 10 droppar mindre. Under en erfä-
ren. rationel Läkares regimen har man icke att
frukta för congestioner af detta medicinens car-
dinalmedel. I båda stadierna och för samma
ändamål är äfven opium recommenderadt i la-
vement af gelatinösa upplösningar isynerhet af
ris och hönsbouillon. — Magisterium Bismuthi,
äfven uppställt bland preservativerne, emedan
anfall och utveckling ofta i denna sjukdom äro
liktidiga, skall för närvarande i Petersburg an-
ses af största delen af Läkarna såsom det enda
medlet, som förmår häfva det svåra krampstill-
ståndet och Hrr Ou. och S. säga, att de ännu
icke sett någon Cholera-patient tillfriskna, som ej
nyttjat detta medel; men kanske hafva äfven få
patienter dött, som icke begagnat detsamma.
Det gifves till 3 gran hvarannan timme, an-
ingen ensamt med socker, eller, om tungan är
mycket oren, med lika dos bränd rhabarberrot.
Huru en så liten portion af denna sednare kan age-
ra såsom digestiv, är svårt att explicera; att den
genom sin af bränningen förstärkta absorptions-
förmåga, sina sammandragande och stärkande

de aromatiske omslagen på hufvudet, då i an-
nat fall svindel och vanmakt lätteligen upp-

7

egenskaper, kan helst i förening med opium bi-
draga till hämmande af utsoten, är deremot lika
tydligt, som att dessa få grans tillsatts fordrar
Läkarens sorgfälliga discretion. Med nämnde
Leoniska pulver fortfares äfven någon tid sedan
den brännande hettan i maggropen, krampen
och kräkningen minskats eller upphört, och om
svagheten är betydlig, alternerande med stimu-
lantia. Föröfrigt bör man icke förgäta, att wis-
müthsaltet i för stor dosis, eller i mindre, ofta
repeterad, lätteligen kan uppväcka samma sym-
ptomer, som det i afpassad ofta botar, ja till
och med åstadkomma förgifning och död. Utom
de i texten anförde stimulerande medel, som
komma i fråga, när krafterna börja allt mer och
mer sjunka, symptomerne föröfrigt försvåras och
förenämnde medel synas otillräcklige, hafva föl-
jande, efter individuella indicationer, mer eller
mindre fästet Läkarnes förtroende nemligen
Moschus, Castoreum, infusion på Serpentaria,
Diosma crenata (Bucco-blad), hvars välgörande
verkan på uropoëtiska systemet, på hudens och
slemhinuornes sjukliga retlighet, redan i flere
år varit känd; men isynerhet Camphert, öfver
hvilket till och med den gamle Hahnemann hö-
jer sine aprioriske loftal. Det skall hafva för-

stå. Äfven kan man betjena sig af mycket varma retande fot- och handbad, blodiga koppin-

delat den olidliga krampen i lår och ben, då hvarken opium, æther, wismuthsaltet eller varma bad förslagit, hvarpå Läkaren så mycket mer bör fästa uppmärksamhet, som denna toniska kramp, då den kastar sig på respirationsorganerne, plötsligen kan döda genom qväfning. — Mycket starkt Caffé utan grädda hindrar ofta i början benägenheten till kräkning; men är den redan i-gång skall det icke duga, utan passar då bättre: opium, kolsyra, pepparmyntholja, engelskt sodavatten eller seltervatten med litet mosler eller rhenskt vin. Doctor Solomon förmenar, att i detta fall intet är bättre, än gifva en liten matsked kallt vatten hvar 15:de minut, gnida maggropen med is eller lägga compresser doppade i kallt vatten derpå. — Diarrhoen, som så snart som möjligt, bör stannas, behandlas först med mucilaginoso, såsom: decoct af althea, malva, verbascum, mucilago gummi arabici och camphorata; och sedan med de mildare, till de kraftigaste adstringentia och torrkannde medel: blåbärssaft med stärkelse, litet rödt vin och muscotblomma beredt till en tunn gröt; mucilago cretacea, mixtura cretæ adstringens Pharm. castr. Ross. som af Dr. Solomon berömmes, eller ännu tjenligare Pot. cretac. efter Österr. Ph.

gar i trakten af magen, sinapismor på vador, armar, fotsålor o. s. v. Ryske Läkare hafva

(Re. Cretæ Unc. dim, Gummi Dr. duas, Aqu. Unc. duodec, Nuc. Mosch. Dr. dim. et Sacch. Dr. duas.) I Svediaurs Pharm. finnes en mycket god formel för barn (Rc. Rhei Gr. sex ad octo, Calc. subcarb. Gr. decem, Aqv. puræ Dr. tres, Aqv. cinnam. Dr. duas, Syr. Sacch. Dr. unam. Dosis är en eller två theskedar hvar timme eller halftimme.) Medicinalstyrelsen i Petersburg har, såsom tillägg i de redan meddelade anvisningar till skydd mot Choleran, låtit följande allmängöras: "Försök, anställde i Wologda och andra orter, hafva ådagalagt, att man i början af denna sjukdom, då den vattenaktiga diarrhoen infinner sig, kan använda ett pulver af brändt bröd med alun på följande sätt: man tager 3 theskedar brändt rågröd, en thesked rå alun och ger deraf en half eller hel thesked i sänder uti ett spetsglas brödvatten, krusmynthvatten, krusmynth-the eller vin. Afstannar ej diarrhoen inom en timma, så tager man å nyo inn och fortfar dermed tills det onda upphört. Vanligen upphör diarrhoen efter tre gångers intagning. Detta enkla oskyldiga (?) medel meddelas härmed till underrättelse åtminstone för de fall, då Läkaren ej genast kan inställa sig hos patienten." Vidare Kino, Cate-

med framgång låtit beticka de sjuka med hösmolk eller visar fyllde med varm, torrkad

chu, Slånbarssaft. Rheum och opium äro förut nämnde. Dr. Jahnichen har med mycken framgång nyttjat Ratanhia, (jag har anledning tro att vår tormentilla är lika kraftig) der stora doser opium varit overksamme, som decoct i lavement med stärkelse, eller som extract med saleb. decoct invärtes. — I Cholerans sista stadium då blott svaghet återstår, har Prof. v. Eversmann i Kasan sett nytta af sådane medel, som incitera portädersystemet och verka på gallafsöndringen, t. e. aloëtica, rhabarbarina, och isynnerhet en blandning af Spiritus terebinth. en half Unce och Æth. spir. sex Dr. Dosis är 20—40 droppar i simmig dryck 3 gånger om dagen.

Då Typhus, af Ssokoloff Febris apoplectica stupida kallad, uppstår hos reconvalescenter efter Choleran, som ofta händer, behandlas den på vanligt sätt d. v. s. med nogsam uppmärksamhet på intensiv styrka, functionsharmonie med den samma underlydande nervösa, irriterbara, congestiva och vegetativa symptom m. m. Den förekommes genom kallt vatten eller isomslag på hufvudet, och, så snart det första symptom deraf, en egen torrhet på tungan, med eller utan rodnad visar sig, äro mineralsyror, och isynnerhet Elix. acid. Halleri till 2 Drachm.

hafre. — Af inre medel har framför allt Calomel, gifven en eller flere gånger i tim-

på en Libr. silad grynsoppa, en matsked hvar halftimme, framför allt indicerade. Har Typhus redan utvecklats sig, botas den understundom med en mängd blodiglar på tinningarne, pannan och bakom öronen; stora senapsdegar växelvis i nacken, på öfre och nedre extremiteterne; hårets afrakning och användning af is på hufvudet, eller sätter man den sjuke i varmt bad och ger honom under tiden kall douche på hufvudet, eller i förtviflade fall lägger spansk fluga öfver hela hufvudet. Dessutom gifves ett halft gran Calomel pro dosi; hvilket allt med framgång blifvit användt i denna efterfeber.

Till dryck under hela sjukdomen hafva silade grynsoppor i allmänhet blifvit recommenderade. För att släcka den plågsamma törsten är det, säger Dr. Janichen, likgilltigt, hvad man gifver, antingen varma aromatiska infusioner, eller risvatten, sodavatten, limonade, kallt vatten o. s. v.; men viktigt är det, att icke som många göra, förbjuda patienten att dricka, ty när den upphäufde absorptionen återbörjar, så kan blodet, endast genom bekommen dryck, återfå sitt flytande tillstånd, ersätta den serösa förblödningen, som förorsakar den förskräckliga törsten. Den store Sydenham förordnade, under den 1669 års mördande Cholera.

man till sex, åtta, ända till tio gran, i många fall visat en hälsosam verkan, derigenom

epidemie i London, till dryck en ytterst tunn och svag hönsbouillon, så svag att den knappt förrådte köttsmak. Denna dryck rädde han sine patienter att coplöst dricka äfven under kräkningarne. I Dr. Tralles Historia Cholerae atrocissimæ, Vratislaviæ 1753, berättas att flere Läkare följt hans exempel med framgång. Om Sydenham skrives der: vix vero aliquis felicius absolvi posse sanationem Cholerae quam per usum opii reputavit Cl. Sydenhamo, cui id et pulli jusculum omnem remediorum supellectilem constitunt.

Under tillfriskningen äro stärkande, aromatiska, lindrigt sammandragande och födande medel indicerade, men hvilkas verkan noga bör beräknas efter assimilations- och digestionsorganernas tillstånd. — Sådane äro svag vinös infusion på Kalmus med kallberedd kina-extract, eller på pomeransblad med litet socker; Vin. Rhei amar. m. m. Dr. Solomon recommenderar såsom den tjenligaste regime under convalescensen: hönsbouillon, gelée af kalffötter, — således undvike man sorgfälligt all svårsmält eller eljest skadlig mat och dryck — godt vin, jemn rörelse, frisk luft och sinnesslugg.

att den åstadkommit starka, gräsgröna öppningar (copropoësis) och en lindrande gallaktig kräkning.

Dierbach i sina Entdeckungen säger, att Arrowroten, i förening med portvin, litet socker och muscot, är ett särdeles passande näringsmedel, när magen är så retlig, att den svårigen fördrager någon föda: alldeles som förhållandet skall vara hos de fleste Cholera-reconvalescenter. Man har flere beredningar af denna ganska verksamt stärkande, angenäma rot. Dr. Schneider berömmar ett vingelée af arrowmjöl, socker, canel, citronskal, som skall öfverträffa alla hittills kända tillredningar af sago-, saheb- och tapiocagryn. I stället för vin eller vatten kan man taga mjölk till dess beredning. I England och Paris ger man små barn ganska allmänt följande näringsmedel: man lägger i ett porcellaineskär en thesked arrowmjöl, och tillslår först så mycket kallt vatten att det bildar en deg, sedan en thekopp kokande mjölk, omvispar allt väl och låter det koka så länge tills det får consistence af ett tunnt gelée. Derefter tillsättes socker efter behag. Prof. Wendt i Köpenhamn försäkrar, att potatesstärkelse gör samma nytta som arrowrot, ägande med denna lika kemiska egenskaper: en herrlig uppfinning, då arrowroten är mycket dyr, och den fattige vill så gerna lefva som den rike. Dessutom

Derpåst har isynnerhet Opium blifvit berömdt; gifvit ofta och i större doser än vanligt; emedertid bör det efter många Läkares erfarenhet icke gifvas i allt för stora, då det sålunda kunde blifva skadligt vid de emot slutet lätteligen inträffande inflammatoriske och soporöse tillfälligheter. Utom dess passa i de flesta fall flygtiga retmedel. t. ex. Liqv. succ. ammon., Tinct. valer. ammon. Ætherarter o. s. v. hvar till ålven kommer de af Engelska Läkare rekommenderade, men för det måsta i för stora doser gifna och ofta allt för hettande Oleum menth. pip. och Ol. cajeputi, såsom ock den af de Moskovitiske berömda Æther. phosphoratus. — Hvad drycken angår, så måste ljun undvikas, och endast kall i ganska små kvantiteter gifvas. Ryska Läkare hafva mot kräkningarne och den plågande törsten rönt nyttan af sina ispiller.

I sjukdomens sista stadium böra vid normalt förlopp alla då återkommande naturliga se- och excretioner befördas genom varmt kamillhé, varma omslag i trakten af njurarne och blåsan, genom en och annan matsked Tinct. Rhei aqv.; och med vissa vilkor kan åfven nu ett antiphlogistiskt förfarande och en repeterad åderlåtning blifva nödvändige. För öfrigt rått-

anbefalles den största måtlighet i diäten, hvars öfverträdande kostat mången recidiv och den lekamliga döden.

Utg.

tar sig behandlingen i detta tidrum efter olikheten af de ofvanbeskrifne symptomerna.

Bihang.

Utdrag ur Upsala Corresp. om rökningar emot smittosamma sjukdomar m. m. af Prof. von Bonsdorff i Helsingfors.

Den efter äldre teorier såkallade Syrsatta Saltsyran (Saltsyresuperoxidul) är samma kropp, som numera fått namn af Chlor. — — — — —

Vi skola nu sysselsätta oss med: 1. Chlorgas. Rökningen med Chlor i gasform verkställes bäst på följande sätt. I ett glaskärl mera högt än vidt, t. ex. ett vanligt dricksglas, ingjutes vatten till $\frac{1}{4}$ af glasets höjd, hvar efter af en förut tillredd blandning af 2 vigtsdelar koksalt och 1 vigtsdel brunsten väl pulveriserade, så mycket småningom inlägges i glaset, tills deraf med vattnet genom omvörning bildas en tjock gröt, som upptager ungefärligen hälften af glasets rymd. Glaset ställes på en postlins-tallrik, hvarest då rökningen skall anställas, Svafvelsyra (Vitriololja), förut utspädd med en tredjedel af sin vigtvatten, till-

slås i liten quantitet, ungefärligen så mycket som en fingerborr, och omröres med ett glasrör, hvilket lemnas kvarstående i glaset; i brist på glasrör kan man begagna skaltet af en postlins-pipa, d. v. s. en vanlig så kallad krit-pipa. Härvid utvecklar sig ganska snart en betydlig portion Chlorgas, som genom omrörning bringas till den mängd, som efter rummets vidd och i förhållande till de skadliga dunsternas quantitet kan vara behöflig.

Då så mycket Chlorgas utvecklats, att deraf kännes en tydlig lukt i rummet, är rökningen tillräcklig och den bör för ingen del ökas till den grad, att den på något sätt besvärar andedräkten eller retar till hosta. Glaset på sitt underlag lemnas nu i ro kvar i rummet, på ett ställe, der det kan vara i skygd, hvarunder en svag utveckling af Chlorgas hela dagen eller dygnet igenom fortfar, som underhåller det för luftens renhet och de friska personernas preserverande behöfliga quantum. Finnes ej någon fri Chlorgas mera i rummet, hvilket bäst med lukten röjes, då man ifrån fria luften inträder i rummet, så omröres massan i glaset under det man går dermed omkring i rummet. Under den tid nemligen glaset stått orördt har en mängd gasblåddror samlat sig på ytan och der formerat en skummig massa, som vid omrörning ger Chlorgas i mängd. — Sedan glaset derefter åter lemnats i fred, kan efter några timmar återigen Chlorgas på samma sätt framkallas, och då slutli-

gen oakadt omrörning icke någon utveckling af Chlorgas mera äger rum, tillslås af den utspädda svafvelsyran å nyo en liten portion, och man går dermed tillvåga på samma sätt som förut. — Den portion af saltblanningen, som rymmes i ett vanligt dricksglas, till hälften fylldt, är tillräcklig att på ofvanbeskrifvet sätt i flere dagar, till och med en hel vecka, ge en behöflig quantitet Chlorgas. Och då med ny tillslagen svafvelsyra och omrörning ingen utveckling af Chlor mera uppkommer, tömmes glaset, och en ny portion vatten jemte ny saltblanning insättes, för att behandlas såsom den förra. — Det förstas af sig sjelft att det härvid är beqvämast att på en gång bereda sig en större portion af saltblanningen, afpassad efter behovet, minst t. ex. af 1 sklpd. brunsten och 2 sklpd. koksalt. Den svafvelsyra som behöfves till nämnde portion utgör ungefärligen 24 lod, utspädd på sätt nämndt är med 8 lod vatten. För den alldeles oerfarne bör härvid erinras, att vid blanningen af dessa, svafvelsyran nödvändigt bör blandas till vattnet, och det småningom, helst i en öppen postlins-skål, under omröring med glasröret eller kritpipan, och ingalunda vattnet till svafvelsyran, emedan i sådant fall en brusande hetta skulle uppkomma; och sedan den utspädda svafvelsyran svaluat, inhålles densamma i en flaska, helst försedd med glaspropp eller i brist derpå, mynningen öfvertäckt med en opp och nedvänd liten glasburk, eller ett litet så kalladt punsch-glas. Flaskan ställes på samma tallrik

som glaset, hvarigenom allt äfventyr af detta frätande ämne bör kunna undvikas *). — — — — —

2:o Chlor-vatten. Detta erhålles då Chlorgas upptages till mättnings i kallt vatten, och utgör således blott en upplösning af Chlor i vattnet, som kan begagnas i likket med Chlorgas. Då litet Chlorvatten gjutes på ett thefat eller deraf stänkes några droppar på golvet, afdunstar Chlorgasen ganska fort och sprider sig i luften. Indoppar man och gnider händerna med Chlor-vatten, så underhålles i flere

*) Man har särskilda föreskrifter på proportionerna af materialier för beredningen af Chlorgas, såsom t. ex., 1 del brunsten med 4 delar koksalt eller 1 del mot 3 delar, o. s. v. Det säkraste är att taga hellre mer än mindre af brunsten, emedan eljest ofta Saltsyregas utvecklas jemte Chlorgasen, helst brunsten ofta är af en sämre kvalitet, i hvilket fall det är så mycket nödvändigare att taga deraf en större kvantitet. En god brunsten är finstrålig, icke jordformig eller tät, i brottet: och den som i pulverform utifrån hämtas, är merändels alldeles oduglig. — Ingenting är eljest lättare än att se om saltsyra utvecklas i stället för Chlorgas eller jemte den. Då saltsyregasen uppstiger i luften, bildar den nemligen alltid en hvit rök, och den igenkännes dessutom tillika af sin egna lukt, Chlorgasen deremot utvecklas utan att synas eller skillas i luften, emedan den bibehåller sig lika transparent som sjelfva luften, ehuru väl den i koncentreradt tillstånd har en ljus grön-gul färg, som dock icke märkes då den blandar sig i atmosfären. — — — — —

timmar en svag Chlorgas-utveckling ifrån händerna, och kan vara ganska nyttigt såsom preservativ för dem, som måste handtera smittosamma sjuka eller lik af människor, hvilka dött i smittosamma sjukdomar. — Chlorvattnet dekomponeras snart nog, och kan derföre ej länge förvaras; det bör förvaras i flaska med glaspropp, och i synnerhet aktas för ljusets åtkomst.

3:o Chlor-kalk (Chloretum Calcis, råttare Chlorsyrig Kalkjord, Chloris Calcicus). Detta så väl i ekonomiskt som medicinskt hänseende vigtiga preparat erhålles då Chlorgas inledes i frisk släckt kalk, tills ett prof deraf upplöst i vatten bleker växtfärgen t. ex. Lackmuspapper eller Indigolösning. Chlor-kalken bör helst förvaras och transporteras i torr form, insatt i en flaska med insl. pad glaspropp. Det begagnas dels till rökningar i rum dels och i synnerhet till renande af kläder, hvilka begagnats af den sjuke eller de i sjukdomen afidne, äfvensom vid Karantäner till purifierande af kläder och andra effekter. I förra fallet strös ett eller annat skedblad af pulvret på ett thefat, och öfvergjutes med vatten, hvarefter några droppar utspädd svafvelsyra i sender tillslås. En ögonblicklig utveckling af Chlorsyrighet uppkommer då, som genom decomposition i luften agerar såsom Chlor på de animaliska utdunstningarne. Man begagnar väl äfven Chlor-kalken ensam öfvergjuten med vatten, men detta verkar alltför långsamt; bättre är då att af en upplösning deraf i vat-

ten stänka omkring på golvet i rummet. — För det sednare ändamålet begagnas en upplösning af Chlorkalk i vatten, som lätt fås då Chlorkalken öfvergjutes i en butelj med en ymnig portion kallt vatten; buteljen korkas och omskakas tidt och ofta, hvarefter den klarnade lösningen afhålles i en annan butelj, som genast korkas. Återstoden behandlas med en ny portion vatten, som äfven på samma sätt fås att upptaga Chlorkalken *). Då den skall be-

*) Prof. Pasch i Stockholm yttrar sig om Chlorkalklösningen sålunda: "Sedan man afvägt det quantum Chlorkalk, man vill använda, blandar man den först med blott så mycket vatten, att en tjock välling erhålles, hvilken man väl omrör med en trädspade, till dess att den icke mera innehåller några klumpar, utan är så likformig, som den möjligen kan erhållas. Man pågjuter då så mycket vatten, att den använda vattenquantiteten utgör hälften så mycket, som bör ägä till den lösning, man åstundar. Chlorkalken omröres väl med vattnet och lemnas sedan att sjunka, till dess att lösningen är fullkomligt vattenklar, hvartill icke lång tid fordras. Den klara lösningen afhålles från den olösta kalken, hvilken man åter begjuter med lika mycket vatten som förut och omrörer väl, hvarefter kalken lemnas att sjunka på samma sätt, som nyss är nämnt. Den klarade lösning, man nu får, afhålles och blandas med den först erhållna. — Chlorkalken är nu i det närmaste, men ej fullkomligt, utdragen; hvarföre man behandlar återstoden ännu tvenne gånger med vatten, alldeles på samma sätt, som de tvenne första gångerna, och blandar de nu erhållna lösningarna särskildt, för att användas i stället för vatten till en ny portion Chlorkalks upplösning." —

gagnas, utspådes den sålunda erhållna mättade lösningen med 3 a 5 delar vatten, hvarefter godset, som skall renas, indoppas deri eller tvättas dermed. Godset upptages efter en half högst en hel timme, utvrides eller afdrypes och utsättes för luften en eller annan timme, hvarefter det sköljes i flere omgångar med rent vatten och torkas. Skulle godset ej ännu anses tillräckligt renadt, kan det änyo indoppas i Chlorkalk-lösningen försatt med en ny portion af den mättade upplösningen, och derefter sköljas såsom förut. Detta sätt är bättre än att med ens låta godset ligga en längre tid i Chlorkalk-lösningen *).

*) I afseende på Chlorkalkens användande anförer Prof. Pasch. "Chlorkalken nyttjas hufvudsakligen upplöst i vatten, dels till att förtaga stank och smitta i sådana ämnen, som kunna tvättas, dels till att genom begjutning dermed förstöra de osunda ångor, som utvecklas ifrån ruttande och stinkande djur och vextämnen; men den kan äfven med fördel begagnas till att åstadkomma utveckling af Chlorgas vid de tillfällen, der luften förskämmas af en fortfarande orsak och der således en beständig, men lindrig utveckling af denna gas bör äga rum. Däremot då en stor myckenhet förskämd luft behöfver hastigt renas, är användandet af Chlorgas eller så kallad mineralsur rökning tjenligast. — Chlorkalklösningens styrka bör naturligtvis rättas efter omständigheterna. En lösning af 2 lod Chlorkalk i en kanna vatten synes vara tillräckligt stark till händernas tvättning för sådana personer, som nödgas att handtera sjuke, eller smittade varor. Samma slags lösning kan äfven begagnas till att tvätta golven i sjukhus, och

att deri blöta orena lakan och linne för bykningen eller tvättningen, hvarvid iakttages att de orena linnepersedlarna böra ligga i Chlorkalklösningen minst 12 timmar. En starkare lösning behöfves till tvättning af sådana saker, som sprida omkring sig en oangenäm lukt, och man använder då så mycket Chlorkalk, som man vid hvarje sådant tillfälle, finner nödigt, för att vinna det åsyftade ändamålet. Vid latriners tömning och rengörning kan man begagna en lösning af ett skålp. Chlorkalk i 10 kannor vatten. Innan tömningen företages, gjutes af denna lösning i latrin, och omröres till dess att stanken försvunnit så mycket möjligt är, och efter tömningen användes samma slags lösning till sköljning *). — Då en tillredd Chlorkalklösning ej på en gång förbrukas, kan den länge förvaras i väl korkade buteljer, hvilka ställas på ett mörkt och svaltt ställe, t. ex. i en källare. — Vid de tillfällen, då Chlorkalkskall begagnas till Chlorgas utveckling i sjukrum, behöfver man endast fukta den med vatten och utbreda den på tallrikar, som ställas i rummet. Då man vill befördra en raskare utveckling af gasen, kan man tid efter annan begjuta Chlorkalken med litet ättika eller ättickblandadt vatten."

*) Vore det icke bättre, att till förekommande af stanks utbredande vid tömningen, alldeles undvika den föreslagna ingjütningen och omrörningen och endast begagna Chlorkalklösningen till sköljvatten sedan latrinsanstalterne efter hastig nedsänkning i vattnet, helst der lägenhet är i en å eller ström, blifvit under vattenytan till det mästa rengjorde, samt att, innan de insättas till nytt bruk, fylla dem till 1:4:del med en starkare Chlorkalklösning?

Utgifvaren.

Rättelser:

- Sid. 7. I Noten står: Denna lukt uppkommer;
— hvilket uteslutes och noten börjar: Då man etc.
— 13. rad. 19 står: armar, läs: i armar.
— 37. rad. 14 står: efterlemnade, läs: efterlemna.
— 39. rad. 24 bör ny rad börjas med: Men hvem etc.
På flera ställen står Jahnichen, läs: Jähnichen.
Öfriga smärre tryckfel behagade den benägne Läsaren sjelf rätta.

—o—o—o—
Obs. Texten i denna Afhandling är med några förändringar tryckt detta år i Berlin under titel: Kurze Anweisung zur Erkenntniss und Heilung der Cholera.
—o—o—o—